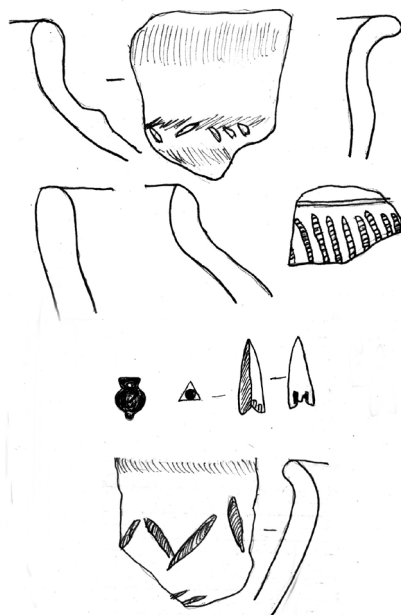

**СІКОРСЬКИЙ
АНАТОЛІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ —
ДОСЛІДНИК ПАМ'ЯТОК
АРХЕОЛОГІЇ ПОВИСУННЯ**

Миколаїв
Видавництво Яслав
2019

УДК 902/904
ББК 63.4(4Укр)
С35

С35 Сікорський Анатолій Олексійович — дослідник пам'яток археології
Повисуння. – Миколаїв: Видавництво “Яслав”, 2019. – 36 с.

ISBN 978-966-8611-51-3

Видання знайомить з А. О. Сікорським - істориком, археологом, дослідником Миколаївщини, вчителем-ентузіастом, який зробив значний внесок в археологічне вивчення басейну степової річки Висуні, правої притоки р. Інгульця. В Миколаївській і Херсонській областях він виявив та описав низку поселень неоліту, доби бронзи, трипільської, черняхівської культур. У виданні вперше представлені вибрані літературні і художні твори Анатолія Сікорського. Серед них поезії, нариси, малюнки.

Видання розраховане на археологів, істориків, краєзнавців, студентів, учнів старших класів, всіх, кого цікавить історія Миколаївщини.

Упорядник, автор вступної статті: Тетяна Анатоліївна Борисова (Національний університет «Кієво-Могилянська академія»).

Наукове консультування:
професор, д. і. н. Віктор Іванович Ключко,
м. н. с. ІА НАН України Артем Вадимович Борисов.

На 4 стор. обкладинки роботи А. Сікорського: «Абрикосы», 1954 р. Папір. Акварель; «Осень в деревне» (ноябрь) 1955 г. Папір. Акварель. 1954 р.; «Закат», 1954 р. Папір. Акварель. 1954 р.

УДК 902/904/908
ББК 63.4(4Укр)

ISBN 978-966-8611-51-3

© Борисова Т. А., 2019
© Видавництво “Яслав”, 2019

ПЕРЕДМОВА

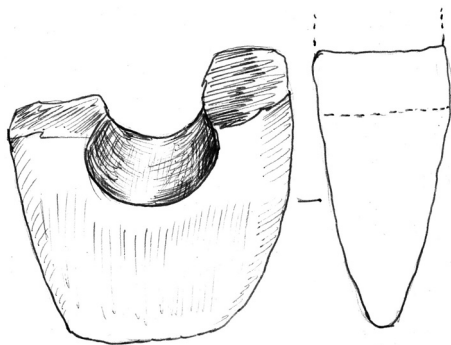
Для вивчення загальної історії країни важливими є її локальні складові. З їхнього пізнання починається справжнє розуміння і любов до України. Для розуміння локальної історії важливими є біографії окремих дослідників, істориків, археологів, краєзнавців. Як правило, це ентузіасти своєї справи. Попри життєві труднощі вони збирали, зберігали, вивчали місцеву історію, що є невід'ємною складовою нашого спільного минулого. Їхня праця може стати прикладом відповідального ставлення до історичної спадщини.

Одним із таких дослідників був вчитель та історик-краєзнавець Анатолій Олексійович Сікорський. Він присвятив своє життя не лише творчій праці педагога, а й активному вивченню пам'яток археології Повисуння на Миколаївщині. Анатолій Сікорський є надихаючим прикладом людини, що пройшла шлях від аматорського зацікавлення давниною до професійних досліджень археологічних пам'яток мікрорегіону. Завдяки його зусиллям басейн р. Висунь (права притока р. Інгулець) перестав бути «білою плямою» на археологічній карті України. Роботи Сікорського привернули увагу науковців до пам'яток регіону, а багаторічні розвідки стали основою для подальших польових досліджень. Варто зауважити, що систематичні огляди невеликого регіону неодноразово доводили свою ефективність. Обстеження територій (розвідки) з метою пошуку, вивчення та документування археологічних об'єктів різних культурно-хронологічних періодів стоїть в основі сучасної археологічної методики та дозволяють створити максимально повну археологічну карту.

Анатолій Сікорський з початку 1960-х до 1983-го року проводив регулярні розвідки і обстеження у Повисунні, тісно співпрацюючи з археологами Миколаївської області та Інституту археології АН УРСР. Найбільша кількість досліджених поселень припадає на Казанківський та Березнегуватський р-ни Миколаївської області. Дослідник здійснив кілька експедицій зі співробітниками Миколаївського краєзнавчого музею в 1964-66 рр. і 1970-х — 80-х роках. Зібрані матеріали були передані до фондів Миколаївського обласного та Березнегуватського районного краєзнавчих музеїв. Частину археологічних пам'яток введено до наукового обігу публікаціями А. О. Сікорського, В. І. Нікітіна, Ю. С. Гребеннікова, В. М. Ключинцева, В. Б. Гребеннікова, К. В. Горбенко та інших. Польові матеріали ввійшли до наукових археологічних звітів. Проте, значна кількість зібраного Анатолієм Олексійовичем матеріалу досі потребує наукового опрацювання.

Діяльність Анатолія Сікорського не обмежується лише археології. Серед його вподобань було заняття музикою, малюванням, літературою. Саме тому його спадщина так різко контрастує з умовами й обставинами життя. Створене ним надбання є яскравим свідченням величчі людського духу.

Т. А. Борисова

Посудина і сокира з археологічних пам'яток Повисуння

Борисова Т. А.

СІКОРСЬКИЙ АНАТОЛІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ
— ДОСЛІДНИК ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЇ ПОВИСУННЯ

*«Пройшли шляхами ураганими,
Звели із попелу життя.
А степ все світиться курганами
Й не дозволяє забуття.»
Борис Мозолєвський. «Епілог»*

Дитинство в українських степах

Анатолій Сікорський був другою дитиною в сім'ї сільської вчительки Тетяни Федорівни Харченко. За сімейними переказами, її родина походила з Полтавщини, території колишньої Гетьманщини. У кінці XVIII ст. Павло Прокопович Харченко, відставний фельдфебель, після завершення довгої служби в російській армії отримав землю в с. Шестірня. Його син, батько Тетяни, Федір Павлович після одруження орендував землю на хуторі Петро-Висунський (зараз с. Петро-Висунське Казанківського району), де оселився і збудував землянку. Після революції 1917 року сім'я Федора Харченка, що на той час мала вісім дітей, наділили по дві десятини землі «на кожного їдока». Проте в кінці 20-х років вони були змушені виїхати із хутора до с. Заградівки. В сімейних переказах причиною переїзду називали те, що «тоді вважали - якщо живеш на хуторі, то з бандою зв'язаний».

Майже всі села на захід від р. Інгулець були дочірніми поселеннями Заградівської німецької менонітської колонії Münsterberg. Так, село Кочубіївка, в якому народився Анатолій Сікорський, мало також назву колонія №8 або Tiege. Землі в околицях с. Заградівка, куди переїхав Федір Харченко із родиною, в 1870-х роках також були придбані менонітськими общинами з р. Молочна та заселені колоністами. До середини 1930-х років більшість колоній занепали. В 1937 році багатьох менонітів вислали за Урал, проте Великий Терор торкнувся не лише менонітських переселенців. Федір Харченко тоді працював ковалем і одного разу у кузні з пересердя вигукнув: «Що ж вони з нами роблять?». Заарештували за доносом. Сім'я не знала нічого про його подальшу долю, вважаючи, що його відправили без права листування до Вологодського краю на лісорозробки. Лише у 2017 році, після відкриття доступу до архівних справ репресованих, праправнуки Федора Харченка дізнались, що його розстріляли 19 січня 1938 р. у місті Херсоні [7].

Анатолій Сікорський народився в четвер, 16 серпня 1937 року в селі Кочубіївці Високопільського району Дніпропетровської (нині Херсонської) області. В ті часи вчителів переводили на нове місце роботи навіть серед навчального року, ніхто не звертав увагу на сім'ї. Тетяна Федорівна з дітьми часто переїжджала, доводилось жити на квартирах, іноді у приміщенні школи.

Перші дитячі враження Анатолія пов'язані з війною 1941-1945 рр. Він так розповідав про початок війни: «Добре пам'ятаю, як пізно ввечері стривожені дорослі почали швидко збирати речі. Коня запрягли в бричку, з якої зробили щось схоже на циганське шатро. З собою взяли найнеобхідніші речі і невеликий запас харчів. Вранці прокинулись від холоду. Їхали понад Дніпром, шукали переправу. Білий пісок на березі. Купа людей чекають паром. Черга. Плачуть діти. Вітчим повернувся і повів підводу до переправи. Ми вперше пливли по широкій річці. Щойно встигли зійти на дорогу з парому, почався обстріл. Ворожі літаки скидали бомби прямо на мирних жителів на переправі. Паром посеред річки потонув разом із людьми. По воді пливли ковдри, речі, люди. Кричали поранені. Вітчим кинувся з іншими чоловіками на допомогу. Мати плакала, але залишилася з нами».

Під час евакуації їх прийняла родина вітчима Гльоза Олександра Дементійовича у м. Горлівка на Донбасі. Коли німецька армія захопила шахтарське містечко, взимку повернулись на Миколаївщину. Сестра Анатолія Діана розповідала про повернення: «Дніпро вже замерз. Дув холодний вітер. Знову переправа. Щоб не чекати черги, вирішили йти через річку по кризі. До нас приєднався подорожній чоловік. Він взяв Толю на руки, закутав у кожух. Йшли обережно, бо сильний вітер намітав купи снігу і не було видно проталин. Вітер сильнішав. Раптом чоловік послизнувся і поїхав на підкованих чоботах по льоду. Всі завмерли. Попереду блищала вимоїна. Подорожній намагався зупинитись, міцно тримав хлопчину. Та бог милував обох: зупинилися за декілька метрів від ополонки. Обережно, тримаючи малюка, чоловік поповз до берега. Тремтячими руками мати підхопила Толю».

Окупацію родина Анатолія (мати Тетяна, вітчим Олександр Гльоз та старша сестра Діана) пережили у селі Новосілля Казанківського р-ну Миколаївської області. Їх прийняла мати-сестра Ольга, у якої було троє дітей, а чоловік пішов на фронт. Вітчима Анатолія забрали на фронт у 1944 р., а в кінці війни він загинув під Познанню.

Під час окупації німці планували збудувати від станції Новополтавка до станції Біла Криниця через село Володимирівку

Гльоз Тетяна Федорівна з дітьми Клавою, Анатолієм, Леонідом. 1957 р.

вузькоколіюку. Для будівництва збирали з навколишніх сіл людей. Дорослі новосільці теж працювали на будівництві. За спогадами матері Анатолія, вони ходили на роботу пішки з лопатами кілька кілометрів, де вручну нагортали насип під залізничне полотно. До березня 1944 року прокладання залізничного полотна просунулось до річки Висунь, а потім виникли проблеми з будівництвом мосту. В цей же час почалася Березнегуватсько-Снігурівська військова операція, окупантів вигнали, а колія так і лишилась недобудована. Пізніше Анатолій часто їздив цією залізницею, коли навчався в Миколаєві та Одесі. До 70-х років по колії курсували невеликі вагончики з дерев'яними сидіннями та кондукторами у залізничній формі: відправлялися за десять третя ночі зі станції Володимирівка, прибували на станцію Новополтавка вранці, о 22.00 вирушали в зворотному напрямку. Вузькоколія працювала до 1999 року на відрізу Новополтавка – Володимирівка (елеватор). Паротяги транспортували зерно, сільськогосподарську продукцію та декілька днів на тиждень – пасажирів. Насип і зараз зберігся в межах Казанківського району.

Сільська молодь с. Новомирівка Березнегуватського р-ну Миколаївської обл. 1958(9?) р. З баяном – Сікорський Анатолій, ліворуч — Ніна Коржавіна, праворуч — брат Гльоз Леонід.

Післявоєнне село було невеликою сусідською общиною, де і святкували гуртом, і горе ділили разом. Вчителі 30-50-х років часто були чи не єдиними, хто мав освіту в селі. Вони підтримували культуру серед односельців, виступали з лекціями, пропагували правила гігієни та санітарії, знайомили батьків з основами педагогічних знань, організовували з дітьми концерти, вистави. Тетяну Федорівну поважали, з нею радились, вона мала власну бібліотеку, якою користувались як свої, так і сільські діти. До матері Анатолія приходили односельці, обговорювали новини, сперечалися, співали пісень, розповідали про минуле.

Анатолій ріс жвавим, енергійним хлопчиною, якому необхідно про все дізнатися, до всього доторкнутися, як не поглядом, так розумом. Довгими зимовими вечорами слухав бабусю Мотрону Яківну, яка була частим гостем і знала безліч цікавих оповідей. Залишившись маленькою без матері, вона рано почала працювати нянькою у священика, пізніше її забрали на кухню, де навчили смачно готувати.

Анатолій Олексійович Сікорський з учнями після виступу з концертом для трудівників ферми с. Сергіївки. 60-ті роки

В сім'ї вечорами читали в голос книжки, розучували пісні, вірші. Ще у шкільні роки Анатолій захопився малюванням. Мати купила фарби, підручники, вчила малювати. Тетяна Федорівна непогано грала на гітарі, а син обрав баян. Потроху освоїв інструмент та самотужки за підручниками нотну грамоту.

Хлопець був доволі комунікабельним, швидко адаптувався у новому учнівському колективі. Сільські діти самі придумували собі заняття, ігри та розваги. В той же час їх залучали до роботи: пасти корів, збирати колоски, хмиз, курай для пічки й інших господарських робіт. Щоб допомогти матері Толя зі старшою сестрою Діаною збирали колоски, ходили по ягоди до Володимирівського лісництва, працювали на городі.

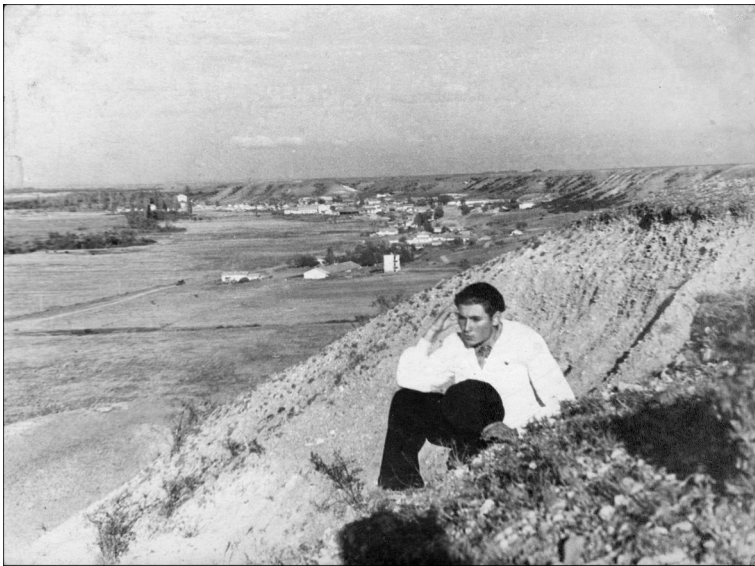
Одного разу сільські хлопчачи спробували видерти з сорочих гнізд яйця. Анатолій теж пішов з ними. Гілка не витримала ваги, він упав і знепритомнів. Хлопці втекли, вирішивши, що Толя вбився. Мати знайшла його тільки увечері. На товарному вагоні повезла сина до обласної Миколаївської лікарні. Травма хребта виявилась

дуже важкою. Більше року Анатолій лежав у гіпсовому ліжку, не відчувачи кінцівок. Старша сестра Діна доглядала та розважала одинадцятирічного брата, доки мати працювала в школі. Анатолій придумував різні історії, ігри, багато читав, малював. Він згадує, що «найважче було взимку. Топили тоді в основному соломом, кураєм, іноді хмизом. На Миколаївщині завжди дрова дефіцит. Зранку мати розтоплювала грубку, варила на плитці їсти. Діна підкидала курай або соломом, що було, щоб якось нагріти кімнатку. Коли ставало дуже холодно, ховалися під ковдру, яку напинали як намет, щоб зберегти тепло. Минула зима і врешті, одного дня, хлопчина відчув, що може трохи рухати ногою.

З восьмого по десятий класи Анатолій навчався в середній школі с. Золоте Поле Старо-Кримського району Кримської області. У Крим він поїхав разом із батьком. Там вперше побачив гори і море. Подорожі Кримом захопили, залишили незабутні враження та втілились в малюнках. До цього періоду належать віцілі малюнки Анатолія Сікорського «Осінь. Золоте поле. 1954 р.», «Останні промені. 1954 р.», «Гори. 1954 р.», «Осінній день. 1954 р.» і інші. Після закінчення середньої школи він мріяв навчатися в художньо-му училищі. Проте, для вступу потрібне було початкове навчання у художній школі, тому його документи не прийняли.

Урок історії у Сергіївській восьмирічній школі. Класна кімната у напівпідвальному приміщенні колишнього будинку Бредихіна Ф. С. початок 1960-х років

Крим. 1954 р.

Оскільки на той час Анатолій вже не погано грав на баяні, вирішив спробувати себе в галузі культурно-освітньої роботи. У 1957 р. він успішно здав вступні іспити до Херсонського технікуму підготовки культурно-освітніх працівників, який закінчив у 1959 р. та отримав спеціальність «клубний працівник». За розподілом Сікорський А. О. прибуває до села Заградівка на Херсонщині, де зараховується музикантом-баяністом, керівником хорового гуртка в сільському будинку культури і вчителем музики та співів у місцевій школі.

Шлях до археології.

Важкі дощові хмари вже не перший день щедро поливали розмоклу квітневу землю. Струмки стікали зі схилів високого берега степової річки, змиваючи глину і дрібні камінчики. Скаламучений дощем Інгулець темнів, і наповнювався водою. В такий день 1960 р., Анатолій Сікорський, оглядаючи після дощу околиці села Заградівки, знаходить на розмитому березі річки Інгулець уламки кісток та давнього глиняного посуду. Ця знахідка стала поштовхом до поглибленого вивчення історії та археології.

На невелику учительську зарплату (35 рублів) Анатолій Сікорський з дружиною Ніною Іванівною (в дівочтві Коржавіною) винаймав квартиру та активно поповнював домашню бібліотеку

Мар'янівська восьмирічна школа, 1961 р.

науковою літературою з давньої історії та археології. Восени 1960 року Анатолій Олексійович перевівся до Мар'янівської школи Казанківського району Миколаївської області, де працював вчителем історії та музики. Тоді ж і почав проводити регулярні археологічні обстеження в басейні р. Висунь.

З 1962 року Сікорський працював вчителем історії та географії Сергіївської восьмирічної школи Березнегуватського району на Миколаївщині. Вчительська праця займала велику частину часу, проте він не припиняв археологічні дослідження.

На початку 1960-х років територія між річками Інгулом та Інгульцем була «білою плямою» для археологів. Окремі знахідки з регіону описані В.І. Гошкевичем та В. М. Ястребовим на межі XIX та XX століть [11,12]. Анатолій Сікорський проводить розвідки біля сіл Мар'янівка, Лагодівка, Рогозине, Володимирівка, Сергіївка, Федорівка, Ветрове, Калуга, Березнегувате, Висунськ, Пришиб, Любомирівка, в долині річки Висуні. Він збирав підйомний матеріал, вів щоденники польових досліджень, реєстрував знахідки та робив плани поселень, фактично працюючи над створенням археологічної карти Повисуння. В результаті цього були зібрані чисельні археологічні колекції підйомного матеріалу (фрагменти кераміки, різноманітні крем'яні, кам'яні і бронзові знаряддя праці, вироби з глини, кістки, прикраси). Спираючись на праці провідних археологів, дослідник самостійно дає культурно-хронологічне визначення зібраним матеріалам.

Анатолій Сікорський повідомив про свої знахідки в Миколаївський обласний краєзнавчий музей, де ними зацікавилися науковці. За ініціативою Миколаївського осередку Одеського археологічного товариства та Миколаївського краєзнавчого музею у серпні 1964 року за маршрутом сіл Володимирівка-Сергіївка-Ветрово-Калуга працювала археологічна експедиція. Її метою було

Десята група студентів Херсонського музичного училища.
Вересень 1958 р. Анатолій Сікорський крайній праворуч у білому плащі

вивчення відомих та виявлення нових археологічних пам'яток басейну р. Висуні. Про цю експедицію згадує миколаївський археолог В. І. Нікітін: «В 1964 г. мне впервые удалось провести вдоль берегов реки Висунь от с. Владимировка до с. Калуга Березнеговатского района археологическую разведку... во время которой, был... собран значительный подъемный материал» [4, с. 355]. Загін експедиції складався з шести осіб, серед яких був і А. О. Сікорський. На основі зібраних А. О. Сікорським за декілька років колекцій археологічних матеріалів, щоденників, малюнків, а також робіт експедиції було складено науковий звіт про розвідки в басейні р. Висунь [5, с. 1-31].

Також у 1964 році Анатолій Олексійович передав через В. І. Нікітіна до фондів Миколаївського обласного краєзнавчого музею та для публікацій більшу частину зібраних ним колекцій з десяти поселень: Федорівка IV (№ 15), Калуга II (№ 25), Федорівка II (№ 12), Федорівка V (№ 26), Калуга I (№ 16), Красний камінь (№ 20), Федорівка I (№ 23), Бабина балка (№ 19), Федорівка III (№ 11), Сергіївка II (№ 30) та весь зібраний матеріал з поселення № 33 за

Анатолій Сікорський під час експедиції по р. Висунь 1966 р.

Сергіївським лісом. Тоді ж було передано фотографії горщика № 522, фотографії та план гончарної печі з поселення Володимирівка, карту курганів від с. Троїцко-Сафонове до с. Сергіївки [9].

1965 рік для Анатолія Олексійовича був вдалим. Його приймають до Одеського археологічного товариства і вручають посвідчення члена та інспектора з охорони пам'яток археології Миколаївської області. В цей же рік дослідник став студентом-заочником історичного факультету Одеського державного університету імені І. І. Мечнікова. Не зважаючи на навчання та роботу в школі, він не припиняє польових досліджень. У 1966 році Сікорський спільно з учасниками шкільного краєзнавчого гуртка здійснює археологічну експедицію за маршрутом с. Калуга – смт. Снігурівка, під час якої обстежує береги р. Висуні та відкриває низку нових археологічних пам'яток.

У 1971 році А. Сікорський завершив університет та успішно захистив дипломну роботу на тему «Історія племен бронзового віку Повисуння», написану на власноруч зібраних дослідником матеріалах з двадцяти поселень епохи бронзи. У роботі було досліджено заселення території Повисуння в епоху пізньої бронзи племенами зрубної та сабатинівської культур. Їхня характерна матеріальна культурна була виявлена на 37 поселенських пам'ятках регіону. А. Сікорський навів характеристику найбільш значних з них: Калуга I, Мар'янівка I, Калуга II, Мар'янівка III, Бабина Балка

«Практические занятия по фотографии», г. Херсон. 29.IV.1959 г.»
Книжковий ярмарок. Анатолій Сікорський у білому плащі

І, Березнегувате І. Науковим керівником дипломного дослідження був відомий український археолог Володимир Никифорович Станко, який тоді працював доцентом кафедри історії стародавнього світу та середньовіччя у Одеському державному університеті імені І. І. Мечнікова і викладав археологію студентам-заочникам.

На час захисту дипломної роботи А. Сікорський виявив в регіоні більше сотні пам'яток, серед яких 64 поселення, у тому числі 48 доби бронзи. Зібрані матеріали дозволили Анатолію Олексійовичу виділити групу ранніх поселень катакомбної та бабинської культур епохи бронзи (Володимирівка V, Сергіївка I, Володимирівка VII, Рогозино II, Широка Балка I, Федорівка I). Аналізуючи розташування цих поселень, автор дипломної роботи відзначив характерні особливості топографії ранніх пам'яток. Дослідник зазначав, що знайдені ним археологічні пам'ятки потребують подальших досліджень, зокрема розкопок на поселеннях та окремих курганів.

Серед знахідок матеріальної культури велике значення мали фрагменти ливарних форм та характерних для часу пізньої бронзи знарядь праці (металічні серпи, кинджали, вістря, проколки та ін.). Їхня присутність у цьому регіоні підтвердили існування Північно-надчорноморського металообробного центру епохи пізньої бронзи. До того ж ці матеріали, а також кам'яні сокири та керамічний посуд із характерними прийомами орнаментативної роботи дали змогу уточнити датування археологічних пам'яток. Так, поселення сабатинівської культури Калуга I, Мар'янівка I, Мар'янівка III були віднесені до раннього періоду розвитку культури (XV – XIV ст. до н.е.), а поселення Калуга II, Бабина Балка I, Березнегубате I – до більш пізнього (XIII–XII ст. до н.е.).

Досліджуючи басейн р. Висуні, Анатолій Сікорський приділив значну увагу документуванню курганів цієї місцевості. Він зареєстрував та склав карту 137 курганів. Зокрема, біля с. Володимирівки було визначено курганні групи з 7 та 18 насипів, а біля с. Сергіївки на курганному полі довжиною в 3 км. нараховується 23 кургани. Найбільші, висотою до 8 м, розташовані біля сіл Веселий Кут, Мар'янівка, Володимирівка, Новосілля, Калуга, Висунськ. Ця карта засвідчила, що для регіону Повисуння характерне розташування як поодиноких курганів, так і курганних груп на вододілі річки по високих корінних берегах.

Після захисту дипломної роботи А. Сікорський продовжував співпрацювати зі співробітниками Миколаївського краєзнавчого музею та брав участь у розвідках, організованих археологами Олімпіадою Шапошніковою, Валентином Єлисеєвим, Володимиром Ключинцевим, Василем Нікітіним [10, с. 332, 344–347]. Частина матеріалів вийшла друком у співавторстві з професійними археологами. [8, с. 98–108].

Поставивши собі за мету дослідити територію Повисуння, Анатолій Сікорський постійно виходив на розвідки. Незважаючи на побутові проблеми та завантаженість шкільними обов'язками, краєзнавець практично цілий рік, у вільний від основної роботи час, навіть у вологі безсніжні степові зими, проводив археологічні обстеження басейну річки Висуні. За більше ніж двадцять років досліджень він пройшов сотні кілометрів полями та балками. Завдяки невтомній праці дослідника був зібраний археологічний матеріал, що здійснив значний вклад у вивчення давньої історії Повисунських степів.

Хор вчителів Сергіївської восьмирічної школи. Кінець 70-х р.

Педагогічна та літературна діяльність

Археологія складала значну частину життя Анатолія Сікорського та він не припиняв свою педагогічну діяльність, брав активну участь у житті села, школи, району. За вимогами того часу у вчителів було обов'язкове громадське навантаження – читати лекції для односельчан. Як вчитель історії, Анатолій Олексійович готував цікаві новини про політичне життя в країні, міжнародні відносини, про минуле України, пропагував захист історичної спадщини. У Сергіївській восьмирічній школі Березнегуватського району Миколаївської області педагог створив учнівський археологічний гурток, який залюбки відвідували школярі. На основі діяльності гуртківців було створено класну кімнату-музей у приміщенні школи, до наповнення якого долучалися і дорослі, які часто приносили цікаві артефакти минулого. Стіни кімнати оформлювали ілюстрації Анатолія Сікорського. Кілька шаф під склом слугували вітринами для знахідок. Тут школярі могли безпосередньо доторкнутися до давньої історії. Мабуть, кожен з його випускників добре розбирався де кам'яна сокира, скребок, кістяне шило чи зернотерка. У музеї були й етнографічні речі – глечики, макітерки, ступки тощо. Одного разу трактористи принесли навіть шаблю, що багато років була гордістю експозиції.

Крім історичних та археологічних матеріалів, музейна кімната мала і природничі експонати. В одній із шаф були виставлені опудала птахів, гризунів та гербарій рослин Повисуння. Їх виготовляв Анатолій Олексійович з учнями. Зберігалася тут і колекція мінералів, зібраних у селі Сергіївці та різних куточках країни, бо з кожної подорожі вчитель завжди повертався із важкою валізою зразків. Усі експонати мали підписи з назвами та місцем знахідки.

Щороку гуртківці вели спостереження за погодою. Для цього на шкільному подвір'ї руками Анатолія Олексійовича та батьків було створено гідрометеорологічний комплекс, географічний майданчик. Допомогала і дирекція школи: закупили термометри, барометри, опадоміри та інші прилади. Окрім цього, вчитель залучав учнів до дослідницької роботи. Вчив писати реферати, проводити вивчення живої природи, вести щоденники фенологічних спостережень, збирати етнографічні матеріали та спогади односельців.

Гуртківці під керівництвом Анатолія Олексійовича проводили екскурсії, подорожували околицями села, збирали експонати для музею, брали участь у районних та обласних заходах з краєзнавства. Газета «Народна трибуна» Березнегуватського району Миколаївської області неодноразово друкувала статті Анатолія Сікорського з історії рідного краю, гуморески, поезії.

У селі жодне свято не обходилося без художньої самодіяльності учнів та вчителів. А. Сікорський організував хор колег, готував концертні програми вихованців школи, які мали успіх не тільки в сусідніх селах, а й навіть виступали на районних конкурсах.

За роки педагогічної праці Анатолій Олексійович Сікорський отримав знак відмінника освіти УРСР, був нагороджений грамотами Відділу освіти, Товариства охорони пам'яток Миколаївської області та Районного виконавчого комітету (1969, 1970), Обласного відділу народної освіти (1976), та Обласного комітету профспілки працівників освіти, вищої школи та наукових установ (1972), Обласного управління культури (1980), Президії правління Миколаївської обласної організації товариства «Знання» (1982), нагрудними знаками «За активну участь в охороні пам'ятників Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр.» від Президії правління Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури.

Анатолій Сікорський помер 1983 року 23 липня на 46 році життя. Похований у селі Сергіївці Березнегуватського району Миколаївської області. Вчителювання було його професією, а археологія стала покликанням.

Його пам'ятають родина, односельці, колеги, учні. У 2002-2004 роках Березнегуватська районна адміністрація проводила конкурси краєзнавчих досліджень на приз імені Анатолія Сікорського [6]. В районному краєзнавчому музеї оформлена вітрина, присвячена життю та дослідженням краєзнавця. Минуло тридцять п'ять років від дня його смерті, та багато учнів пам'ятають вчителя. Згадують, як подорожували рідним краєм та спільно готувались до виступів художньої самодіяльності. Його донька присвятила своє життя педагогічній діяльності, а двоє онуків освоїли професію археолога.

Список джерел

1. Борисова Т. А. Сікорський Анатолій Олексійович — дослідник археологічних пам'яток Повисуння / Борисова Т. А., Борисов А. В., Борисов Д. В. // *Магістеріум*. – Вип. 67. Археологічні студії. – 2017. – С. 111 – 115.
2. Борисова Т. А. Археологічні пам'ятки біля с. Сергіївки на Миколаївщині (за матеріалами А. О. Сікорського) / Борисова Т. А., Борисов А. В. // *Магістеріум*. – Вип. 70. Археологічні студії. – 2018. – С. 59 – 66.
3. Гребенников В. Б. Поселения и грунтовые могильники эпохи бронзы на территории Николаевской области / Гребенников В. Б., Горбенко К. В. // Археологічні пам'ятки доби бронзи на території Миколаївської області. – Миколаїв – 2010.
4. Нікітін В. І. Спомини // *Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я*. Випуск 3. – Одеса: Паллада, 2009. – С. 353 – 366.

5. НА ІА НАН України, фонд 64 (фонд експедиції), опис 1966, справа 40 (1966/40), № 4569, Никитин В.І. Отчет. Археологическая разведка в Николаевской области. Отчет Николаевской группы Одесского археологического общества об археологической разведке вдоль берегов реки Висунь Баштанского района Николаевской области за 1964, 1965, 1966 год. – 31 с.
6. Положення про районний конкурс на приз імені Сікорського А. О. // Народна трибуна: газета. – 2002. – 13 бер. – С.4.
7. Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Херсонська область. – Херсон: Наддніпрянська правда, 2005. – С. 485.
8. Сикорский А. А. Памятники Повисунья / Сикорский А. А., Елисеєв В. Ф., Ключинцев В. И., Нікітін В.І. // Сабатиновская и срубная культуры. – К. – Николаев – Южноукраинск, 1997. – С. 98 – 108.
9. Фонди Миколаївського обласного краєзнавчого музею (каталог); КВ -20145, А- 5289.
10. НА ІА НАН України, фонд 64 (фонд експедиції), опис 1974, справа 12 (1974/12), № 6957, Шапошникова О. Г., Фоменко В. Н., Бочкарев В. С., Балущин А. М., Гребенников Ю. С., Ключинцев В. Н., Ребедаїло Г. П., Рычков Н. А. Отчет о работе Ингульской экспедиции в 1974 г.
11. Гошкевич В. И. Клады и древности Херсонской губернии. Ч. I. – Херсон, 1903. – С. 35, 86.
12. Ястребов В. Н. Опыт топографического обозрения древностей Херсонской губернии, Т. XVII. – Одесса, 1894. – С. 85, 99, 156, 161.

ВИБРАНІ РУКОПИСИ АНАТОЛІЯ СІКОРСЬКОГО

Курганы Повисунья

(статья для районной газеты «Народна трибуна»
Березнеговатского района Николаевской обл.)

Если ехать степной дорогой час, второй, третий, можно видеть бескрайние пшеничные поля, небольшие поселки и древние курганные насыпи.

Особенно много их по берегам небольшой речушки Висуни, почти полностью протекающей по территории нашей области. Иногда курганы удалены от реки на 2-3 км, но чаще находятся на высоком коренном берегу. Размеры их довольно внушительны. Бывают высотой до 10 м, остальные маленькие. Это более древние. А вместе они составляют курганное поле.

Бытующее среди населения представление, что курганы насыпаны запорожскими казаками как сторожевые - ошибочное. Казаками они уже использовались потом. А время возникновения курганов теряется в глубине веков. Каждый курган – это не прочтенная книга, полная загадок и неожиданностей. Курганы возникли не вдруг, а создавались постепенно, на протяжении многих веков и разными народами. В каждом кургане погребение древнего человека. Довольно часто кроме центрального захоронения умершего в кургане имеются впускные погребения. Известно, что в могилу вместе с умершим клали разные вещи - оружие, украшения, иногда из благородных металлов. Вместе с курганами возникли и их грабители. Они проникали в погребальные камеры и грабили содержимое. Иногда расхищались ценности, но чаще нарушался обряд захоронения и тем самым наносился вред науке. Особенно кладоискательство развилось в 18-19 веках, когда земля являлась частной собственностью. Копали курганы кто угодно и где угодно. Волна кладоискательства дошла и до Повисунья. Возникли легенды о зарытых ценностях в курганах. Так в конце 19 века были разрыты насыпи крестьянами сел Владимировка Казанковского района, Новосеواвтополь, Березнеговатое, Висунск Березнеговатского района Николаевской области. Разумеется, золота не нашли, а глиняная посуда, железные, костяные и бронзовые вещи никого не интересовали. Несколько курганов с научной целью были вскрыты В. И. Гошкевичем и В. Н. Ястребовым.

В последнее время археология делает большие успехи. Уникальные вещи извлечены учеными из курганов Поднепровья.

В бассейне реки Ингул работы проводятся Ингульской экспедицией Института археологии АН УССР под руководством кандидата исторических наук О. Г. Шапошниковой.

Нами в Повисунье на протяжении десяти лет составляется карта курганов, ведется их учет. Например, учтено более 100 указанных памятников. Обнаружено их больше всего в среднем и нижнем течении реки.

Группа больших курганов расположена под с. Скоблево, Марьяновка, Лагодовка, Владимировка Казанковского района, с. Сергеевка, Висунск Березнеговатского района Николаевской области.

Часто учащиеся, да и взрослые, обращаются с вопросами: почему не раскапываются курганы в Повисунье? Можно ли самому производить раскопки и т. п.?

Раскопки курганов – дело сложное, требующее специфических знаний и разрешения. Ведь никому не придет в голову мысль, не имея специального медицинского образования, делать операцию человеку. А почему же часто думают, что вскрыть курган – это просто разрыть его лопатой. Надо не разрывать, а изучить, ответить на многие «почему».

В Повисунье курганы, особенно малых размеров систематически распахиваются, что приводит к гибели захоронений, так, как некоторые находятся очень близко к дневной поверхности. Руководители совхозов и колхозов, в распоряжении которых находится земля с курганными насыпями, требуют распахки курганов, иногда просто не обращают на них внимания и сносят бульдозерами. Этими действиями нарушается закон об охране исторических памятников и наносится непоправимый вред науке.

Так, например, на земле колхоза им. Калинина Березнеговатского района (п. г. т. Березнеговатое) (председатель Лобода В. С.) в октябре 1969 года был бульдозером разрушен курган и повреждены погребения древнего человека.

Подобные случаи говорят о слабой пропаганде исторических знаний и недостаточной работе по охране исторических памятников. Однако, в масштабах области проводится определенная работа по охране курганов. Так, под г. Николаевом можно видеть специальные знаки, выставленные на курганах, сообщающие, что это исторический памятник и не подлежит распахке и разрушению.

К сожалению, на знак не обращают внимания и курганы распахивают. Да и количество курганов так велико, а изготовление знаков – дело дорогостоящее, что нам кажется таким образом убе-

речь памятники от разрушения невозможно. Только широкая разъяснительная работа и, прежде всего, среди тех, кто имеет отношение к земле и требование неукоснительного выполнения закона спасут для науки курганы.

**Дневник охранных раскопок кургана у свинофермы колхоза
им. Калинина Березнеговатского района**
(п. г. т. Березнеговатое 1969 г.)

В октябре 1969 г. В Николаевский краеведческий музей поступило сообщение, что около свинофермы колхоза им. Калинина Березнеговатского района, бульдозером выворочены плиты известняка и человеческие кости на одном из курганов.

На место выехали сотрудники Николаевского краеведческого музея - В. Н. Фоменко и член бюро секции археологии областной организации Украинского общества охраны памятников истории и культуры Ю. С. Гребенников для проведения охранных раскопок.

(Председатель колхоза Лобода Владимир Степанович, Дубовенко Михаил - бульдозерист).

Курган диаметром около 30 – 35 м. и высотой 0,5 м расположен рядом со свинофермой на высоком плато против правого берега реки Висунь в 1 км юго-западнее пос. Березнеговатого.

Курганная насыпь значительно разрушена бульдозером во время строительных работ. На поверхность выворочено много обломков гладких известняковых плит (видимо разрушен каменный ящик), и камни, и кости человека. Кроме того, выворочена часть каменного перекрытия центрального погребения, обломок необработанной известняковой плиты размером 1,4×0,7 м и толщиной 0,2 м. Часть камней и часть каменного ящика вывезены рабочими до нашего приезда и использованы в строительстве.

Во время расчистки центральной части кургана выявлена оставшаяся часть закладки центрального погребения и окружающей ее кромлех овальной формы с внутренним размером 3,6×0,5 м.; в одном из камней юго-западной части кромлеха оказалось сквозное отверстие диаметром 2 см.

Погребение № 1

Лежит головой на камнях кромлеха, окружающего центральное захоронение. От костяка сохранился череп, левая лопатка, часть шейных позвонков. Погребенный лежал на спине. Голова склонена направо, глазницы смотрят на север. Ориентировка погребения с северо-запада головой на юго-восток. Погребальный инвентарь отсутствовал.

Погребение № 2 (впускное)

Костяк старика лежал в скорченном положении на правом боку. Погребение прикрыто сверху обломками обработанных известняковых плит, залегающих на глубине 0,65 – 0,83 м. плиты прикрывают согнутые в коленях ноги. Один из обломков плиты расположен рядом с черепом погребенного. Контур могильной ямы проследить не удалось. Костяк ориентирован по длинной оси с востока головой на запад. Череп скелета лежал на глубине 0,85 м., кости таза – 0,91 м. рядом с черепом южнее в 0,05 – 0,1 м и севернее его положены 3 речные раковины, сохранившиеся в мелких обломках. Следов окрашивания не обнаружено.

Погребение № 3 (впускное)

Сделано в засыпке кургана на расстоянии 0,6 м. к северо-западу от кромлеха, окружающего центральное погребение.

Границы могильной ямы проследить не удалось. Погребенный лежал на спине в вытянутом положении. Ориентировка скелета с востока головой на запад. Череп слегка склоненный на грудь и правую ключицу, смотрит глазницами на юго-восток. Руки вытянуты вдоль туловища, кистевые суставы лежат на тазовых костях. Сверху скелет прикрыт известняковой плитой прямоугольной формы 0,4х0,5 м, лежащей над бедренными костями ног. Глубина залегания: область грудной клетки – 0,57 м, ступени ног – 0,62. Никаких вещей при погребении не обнаружено. В северной стене раскопа на уровне плиты, перекрывающей погребение, торчали крупные кости ног животного в анатомичном порядке. Кости погребенного отличной сохранности.

Погребение № 4 (центральное)

Находилось под массивной известковой плитой, необработанной. В средней части плита треснула и просела в могилу. Во время земляных работ половина плиты вывернута бульдозером. В нетронутom положении лежала ее часть размером 1,4х0,9х0,2. Глубина залегания — 0,54 м, просевшей части – 0,71 м. от современной дневной поверхности. Под плитой в овальной яме размером 0,9 х 1,6 м. лежал скелет человека. Яма довольно мелкая, вырублена в слое погреб. Почвы. Глубина — 1,05 м. от современной поверхности. На уровне поверхности погребенной почвы 0,7 м. могила обложена пятью обломками известняка. На дне ямы и прилегающей поверхности погреб. Почвы – явные следы извести и отпечатки растительной подстилки, на которой лежал умерший. Дно могилы покрыто пятнами красной охры. Ориентир ямы – восток-запад. Скелет человека, плохой сохранности, лежал на спине с подогнутыми ногами;

колени свалились вправо. Ориентирован на запад. Руки вытянуты вдоль туловища. Череп скелета на правом плече и смотрит глазами на юго-восток. Все кости скелета окрашены охрой, особенно интенсивно – лобная часть черепа. На шейных позвонках сверху лежал комок охры – 5-7 грамм. У ступни правой ноги найден обломок крупной кости животного, обработанной откалывающими ударами. На одном из концов обломка – гладкий срез, сделанный под углом к длинной оси.

Обследование разрушенного кургана вблизи с. Сергеевка (1979 г.)

Во время строительства дороги Сергеевка-Озеровка (Березнеговатский р-н, Николаевская обл.) 25 июня 1979 года в трех км. на восток от села Сергеевка в районе трех больших курганов был разрушен маленький курганчик. Точное расположение курганчика в 100 м на северо-запад от курганной насыпи крайнего на восток кургана из трех курганов (курган крайний восточный из трех был раскопан В. Н. Ястребовым еще в прошлом веке).

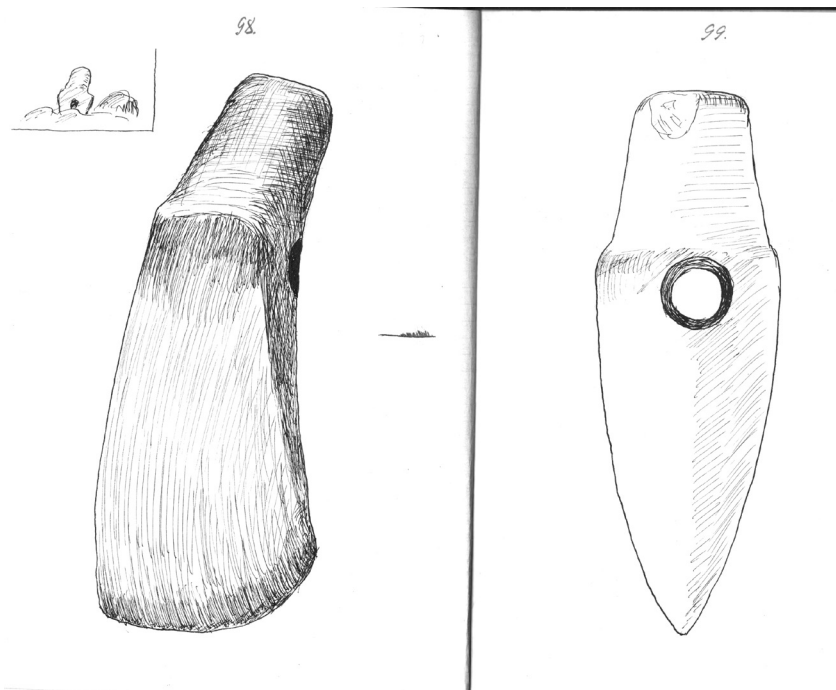
Курганчик, подвергшийся разрушению, имел высоту не более 1,5 м в диаметре около 15 м. Курганная насыпь сильно оплыла и систематически распаивалась. Насыпь не имела крепиды из камней. Сначала бульдозером был снят шар земли примерно 0,5 м во время обследования удалось собрать фрагменты лепного сосуда и позже реставрировать. Скопление фрагментов лепного сосуда наблюдалось к северо-западу от предполагаемого центра курганчика. После реставрации сосуд № 1 имел такие данные: высота 13 см, ширина по тулубу 11 см, диаметр горла 7,5 см, ширина дна 6,5 см. Сосуд лепной, плоскодонный с ясно выраженным и отогнутым назад венчиком. Край венчика чуть скошенный наружу. Толщина венчика 1 см вообще сосуд толстостенный, внутренняя часть его со следами сглаживания. От венчика стенка сосуда плавно опускается ко дну, где-то на середине также плавно суживается и переходит в дно без бортика. Цвет сосуда от светло желтого до темно-коричневого. Обжиг неравномерный. Вся внешняя поверхность сосуда покрыта орнаментальными глубоко прочерченными полосками от венчика ко дну. Всего 15 орнаментальных параллельных полос. Сосуд был разбит или раздавлен.

В курганной насыпи была найдена, в фрагментах, светло глиняная чашечка греческой работы, гончарная. Собрано 8 фрагментов: 4 фрагмента венчика, один дна, остальные – боковые части. Толщина стенок чашечки — 3-5 мм.

В предполагаемом центре кургана на глубине примерно 70 см найден трехгранный наконечник стрелы с выемкой у основания и гладкими гранями и фрагмент конического глиняного пряслица.

Наконечник покрыт коррозией. Имеет высоту 13 мм. По определению А. И. Мелюковой наконечник IV-III вв. до н.э. скифский. (А. И. Мелюкова «Вооружение скифов. Табл. 9, Д. Е. № 2 (А. И. Мелюкова, Вооружение скифов. — М., 1964 (САИ. — Вып. Д1-4).

Курган не дал больше находок. Невозможно было проследить погребальных ям. Бульдозеры срезали почву до материковой глины и даже использовали ее на дорогу.

Кам'яна сокира з археологічних пам'яток Повисуння

ВИБРАНІ ХУДОЖНІ ТВОРИ АНАТОЛІЯ СІКОРСЬКОГО

Поезії

Я писать вообще не умею.
Разве станешь писать о луне,
Если блеклой листвою аллею
Закидало...и тягостно мне?

От тоски и от грусти глубокой
Больно здесь, на планете родной...
Пусть мой стих для тебя кароокой
Зарыдает гавайской струной!
(1958 г.)

Ничего, что я не по моде
Одеваюсь, учась труду.
Но зато я потом в народе
И любовь и тепло найду.
(1958 г.)

Повидал я край чудесный,
где ворчит седой прибой.
Красота скалы отвесной
спорит с далью голубой.

По утрам в долинах тает
сизым облачком туман.
Под Ай-Петри повторяет
вальсы Штрауса баян.

И, как милый образ друга,
что украсил жизнь мою,
Сохраню я прелесть юга
в звонких песнях воспою.

Видел я реку большую
В плавнях море камышей.
Город новый, степь родную.
И везде разлив огней.

Но тот край всего дороже,
Где родился, дрался, рос,
Пролезая в огорожи
И купался в каплях рос.

Я люблю деньки в июле:
Степь, неносная жара,
А как ночью все уснули –
Поцелуй до утра.

Это юности начало
Машет издали рукой.
И захочется сначала
Повстречаться мне с тобой.

Весенний вечер стелится по крышам,
о старый город допоздна не спит.
И я не мог. Оставил все и вышел
послушать, как река шумит.

Весна слегка покачивает лодки,
уходят пары и приходят вновь...,
О, эти встречи, как они коротки!
я знаю их, да и тебя, любовь.

Она давно у сердца на примете.
с тех пор я не сводил влюбленных глаз.
И, наконец, шепнул при лунном свете,
а, впрочем, то что многие из вас.

Теперь я не бегу на робкие свиданья
и не гадаю; выйдет ли она?
Ведь после тягостного расставания
меня встречаешь ты – жена.
(19.09. 1958 г.)

Первая практика в с. Заградовка 1958 год июнь

Одевая перчатки туже
и отставив губу слегка,
ты брезгливо обходишь лужу.
На меня глядишь с высока.

Ну, конечно! Одетый просто,
без претензий на модный вид.
Для тебя я – с полметра ростом,
деревенский смешной пиит.

Здесь культура – театр и балы
(как выходит по-твоему то).
А скажи: за свои ль капиталы
ты купила ...вот то пальто?

Нет! Работает мама с папой,
чтоб устроить житье тебе.
И ты роешься белой лапой
в честном, крохотном их труде.

Проживешь в дикой пляске вьюжной,
а потом улетишь, как дым.
Улетишь мотыльком ненужным
и таким же, как он, пустым.

А вечером, хоть хмурилось небо,
я на свиданье первое спешил.
И никогда таким счастливым не был,
Впервые в жизни крепко полюбив.

Мы встретились. Фиалки прижимая
К своим губам, ты улыбнулась мне.
И ты была чудесная такая
На девятнадцатой весне!

Вдруг дождь пошел. Раскаты злые грома.
Заторопилась, стала убеждать:
«Пора идти! Меня, наверно, дома
Давно уж ждут. Не надо провожать.»

А мне и вовсе было не обидно
Остаться одному теперь в саду!
Ты обо мне сейчас мечтаешь, видно...
Конечно, я приду. Еще приду!

Дождь перестал. Он был природе нужен.
И не сердилось сердце на него,
Хотя везде чернели ночью лужи.
Вдали от фонарей не видно ничего.

На тротуар, залитый желтым светом
Я вышел. Взгляд упал к ногам.
В грязи лежали с маленьким букетом
Моих фиалок два окурка там...

Не мучься, сердце! Крик здесь твой не нужен.
Я прочь иду. Ответа не проси.
На все ответом пусть тебе послужат
Следы, оставленные шинами такси.
(14.12.1958 г. Херсон)

Плохо как дуют злые ветра.
Плохо в стужу и зной.
Очень плохо быть одному.
Четырежды плохо одной.

Хочу дремоту превозмочь
И забросить ночную лень.
Смотрю, как уходит ночь
И миру явился день.

Жизнь прожита. Одни воспоминанья.
Все по законам. Скоро я уйду.
В двухтысячном каком-то там году
(1978 г.)

Людей теряют только раз
И след теряя не находят.
А человек гостит у вас,
Прощается и в ночь уходит.

Есть еще на земле чудаки
Ходят, бродят они вдоль реки
У оврагов и огородов
Можно видеть их рюкзаки.
Каждый камешек ими поднят.
- может ищут «чудики» клад? –

Сікорський Анатолій з дружиною Ніною. 1957 р.

Спросит кто-то, потом замолчит.
Странно. Ищут они неолит.
Неолит, неолит...
Это слово как эхо звучит
Летним зноем томится река
И дрожит от волненья рука.

Найден древний щербатый скребок.
Рядом глиняный черепок –
Память тех отшумевших веков,
Что волнуют сердца чудаков.

Ми всі тарасові сини
Великий муж дітей не мав,
Він був кайданами сповитий
І все життя своє страждав
За України люд забитий.
А як любив Тарас наш край,
Безмежне поле, ріки, доли...
Він ні на який панський рай
Не проміняв його ніколи.
Зійде, бувало, на курган,
у далечінь свій погляд кине,
Зітхне: «Коли то від кайдан
Звільниться, ненько Україно!
...часи ті відійшли в віки,
Від пут звільнилась Україна
Та в нас живуть його рядки
Віршів тих мудрість життєдайна.
Не вмер забутим наш поет.
Він з нами завжди буде жити,
Як пісня та, що її лет
І час не в змозі зупинити.
Ми всі сини твої, Тарас.
В сім'ї великій, вольній, новій
І кличе, надихає нас
Твоє палке, гаряче слово.

Давно те було. Минулось.
Минулось та не забулось.
Як полум'я світле в серці
Перша моя любов.
Що як найперше зітхання,
Чисте юнацьке страждання,
Зустрів я, тільки зібравшись
У довгу життєву путь.

...Надвечір, сонце сідало,
І тихо у полі стало,
Неначе перед грозою,
Завмерло все навкруг.
То ти по стежині в житі
Йдеш тихо з букетом квітів
І пісню якусь співаєш
Мені на зустріч йдучи.
Ой, поле ж моє рідненьке!
Чом стежка така вузьенька?
Не можна стебла ламати,
Негоже й назад вертати...
То як же нам, розійтися?
Сміються твої уста.
Як поле брови широкі,
Як небо, очі глибокі,
Замріяна і прекрасна,
Стоїш, як ромашка ти.
...Давно те було... Минулось.
Минулось, та не забулось.
Чи стрінусь де знову з тобою,
Моя найперша любов?

Нескінченна дорога
Нерозгадані таємниці
Зберігаєш ти, рідна земля.
Скільки їх, як в бездонній криниці.
Скільки їх, як курганів в полях.
Як пташина збирає зернину,
Так і я по землі давнину.
І не має для мене зупину,
Мрію маю єдину – одну:
Відшукати забуті стоянки
Наших пращурів думаю я.
Вирушаю у пошук світанком
Нескінченна дорога моя

Ніхто не владен спинити
Життя невблаганний кінець.
Як жадібно хочеться жити
Впавши в п'янкий чебрець.

Обняти б землю руками.
Яке ж ти диво єси!
Була і будеш віками
Апофеозом краси.

Велично мріють кургани
У мареві – синь віків.
Немов чабани-дідугани
Стоять поміж стебляків.

Як злодії ми поспішаємо
Бульдозером риємо їх.
То ж вічність само кромсаємо...

(14.03 1983 р.)

(Останній вірш, написаний за чотири місяці до смерті автора)

Проза

Це була одна із таких ночей, коли тяжка липка задуха стояла однакова у хаті і надворі. Мляві, мокрі від поту, з калатаючим серцем люди шукали бодай ковток чистого, холодного подиху ночі і, не знаходячи його, знесилено засипали хто-де.

Серед ночі почалася грозова злива. Блискавки краляли небо. Вони були такі яскраві, що все навколо здавалось на секунди біле, безбарвно химерне і раз у раз пірнало у нічний морок.

Від гуркоту грому злякано іржали коні. Дрібненько цокотіли два порожніх відра. Із особливим, веселим ляскотом сипались великі краплі дощу.

Враз запахло землею, намоклою, свіжою соломою. Всі прокинулись. Дихати стало легше.

Степ. Лежиш ти переді мною як завжди, неозорий, синіми горизонтами куди не глянь. Млієш у пекельних щедротах сонця. Оспіваний славними мужами, розораний багатирями.

Тут я народився, дихав твоїми пахощами, тамував спрагу твоїми водами, тут хотів би спочити біля древнього кургану. І нехай не ковила, а пшениці морем хвилюються, ще в надвечір'я будуть йти чебрецеві пахощі, заключну пісню проспівують жайворонки, та вранці впадуть густі роси.

Того я не відчую. Та все ж, нехай, перейду в клітини і трави твої, піду в небуття, бо любив тебе до кінця. І буде вічний степ годувати людей.

Дивлюсь з кургану і не колоски, а люди кивають мені головами у згоді.

(1981 р.)

Под окном рос густой орех. Рано утром К. посмотрел в окно и задумался. Сквозь желто-зеленые листья орехового дерева синел правый берег реки. Крупные капли росы медленно сползали с верхних листьев и падали на нижние. Это была жизнь.

Сын

Трудные были годы. За сбор колосков засудили на четыре года мать и жену с ребенком. Когда сообщили о смерти жены, он выехал

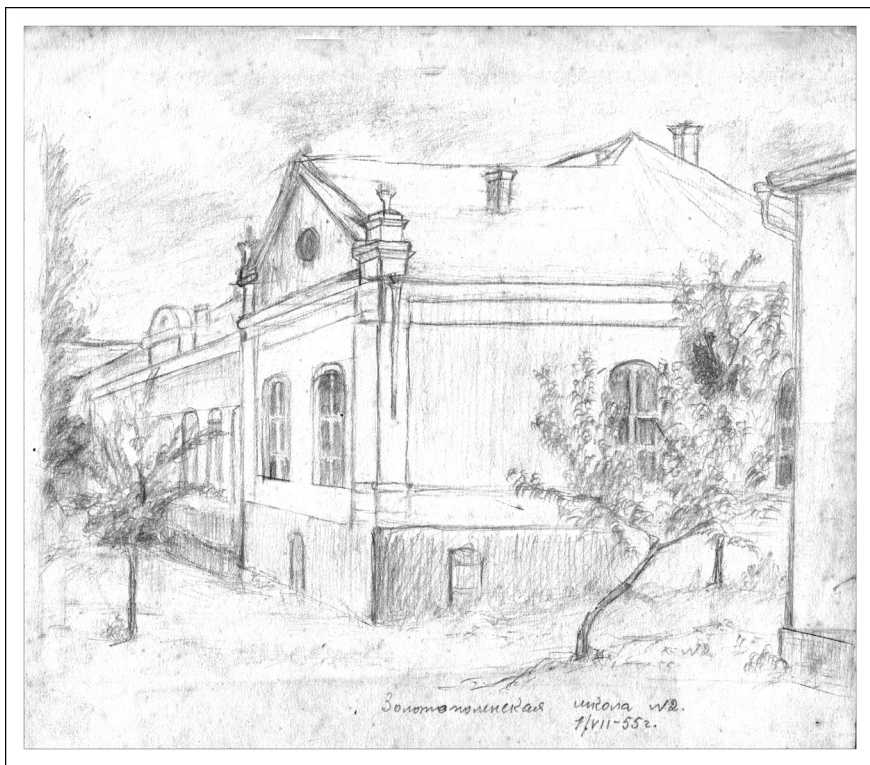
в город. В камере, куда его привели лежал труп и по нему ползал ребенок. Обезумев от горя, дрожащими руками он взял ребенка и укутал в полы пальто. Монотонно стучали колеса поезда. В вагоне было душно и тесно. Ребенок кричал. Потянулись руки: кто давал закутать ребенка, кто – поест. Он перестал стесняться слез, вообще не замечал их, рассказывал о случившемся горе. Больше всего его тревожила мысль: что делать с сыном? Помрут вдвоем, если не будет работать. Жить-то будут в лачуге, а кто присмотрит ребенка?

Когда он подошел к землянке – остоленел от неожиданности. В окнах горел свет. Кто? Это была мать. Сбежала из тюрьмы. Никто ее и не искал...

Пролетели годы. Всю войну прошел от начала до конца. Вырос сын. Пошел служить на флот. В море произошла авария с винтом корабля. Он первым спустился в ледяную воду. Умер от крупозного воспаления легких. Он был единственным сыном.

Игра на баяне. Январь 1960 г. Папір. Олівець. Робота А. Сікорського

Золотопольская школа. № 2. 1.8. 1955 р. Папір. Олівець.
Робота А.Сікорського.

Книги видавництва Яслав

1. Шевченко Т.Г. Алмаз захований. - Миколаїв: Видавництво Яслав, 2014. — 32 с.
2. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків. Третій том (скорочено) Миколаїв: Видавництво Яслав, 2013. – 96 с.
3. Водниця А.С. Бус-Троянь-Русь. - Николаев: Издательство Яслав, 2007. — 224 с.
4. Хлебніков В. Сіяч очей. - Миколаїв: Видавництво Яслав, 2012. — 76 с.
5. Січко С.М. Моя педагогічна симфонія. - Миколаїв: Видавництво Яслав, 2014. — 360 с.
6. Пилипчук А.А. Подвиг десанта наперекор всему. Николаев: Издательство Яслав, 2015. – 72 с.
7. Марченко В.А. Гнет. - Николаев: Издательство Яслав, 2016. – 88 с.
8. В.М. Ключинцев - людина і вчений. – Миколаїв: Видавництво Яслав, 2017. — 36 с.
9. Ю.С.Гребенников - понад півстоліття в археології. - Миколаїв: Видавництво Яслав, 2018. – 40 с.
10. В.І. Нікітін - все свідоме життя в археології. Миколаїв: Видавництво Яслав, 2018. — 40 с.
11. Товкайло М. На берегах священної ріки Богу. - Миколаїв: Видавництво Яслав, 2018. — 60 с.

www.zmiybor.com

Наукове видання

**Сікорський Анатолій Олексійович —
дослідник пам'яток археології Повисуння.
(українською та російською мовами)**

Редагування — Ю.В.Ковальський
Макетування, верстка — “Видавництво Яслав”

Підписано до друку 10.02.19. Формат А5
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Друк офсетний.
Ум.друк.арк.2,6
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач
ПП “Видавництво Яслав”
54018, м.Миколаїв, а/с 126
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1769 від 28.04.2004
E-mail: yaslav@mksat.net